

Довгань Наталія Олександрівна

м. Київ

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-6150-5211>

СОЦІОКУЛЬТУРНЕ БАЛАНСУВАННЯ У ВЗАЄМОДІЯХ ПОКОЛІНЬ: БЕЗПЕЧНЕ КОНСТРУЮВАННЯ ІСТОРИЧНИХ СЦЕНАРІЇВ СУСПІЛЬНИХ ЗМІН

Анотація. Статтю присвячено конкретизації основ конструювання історичних сценаріїв суспільних змін. Зазначається, що дію механізму балансування соціокультурних стилів сучасників опосередковує зміст дуальних процесів соціокультурної взаємодії – поколінного тексту (як презентації соціальних позицій, соціокультурних порядків, артефактів, релевантних певному соціокультурному стилю) та соціокультурного контексту.

Ключові слова: поколінний текст, соціокультурний контекст, механізм, балансування, соціокультурний стиль.

Abstract. The article describes in details the basics for construction of historical scenarios of social changes. The mechanism balancing contemporaries' socio-cultural styles is mediated by the dual processes of social-cultural interactions, namely, generational text (presenting social positions, social-cultural hierarchies and artifacts relevant to a particular social-cultural style) and social-cultural context.

Keywords: generational text, social-cultural context, mechanism, balancing, social-cultural style.

Постановка проблеми. Покоління сучасників у процесі соціокультурної взаємодії вибудовують автентичні смислові поля, експектації, символічні системи капіталів /ресурсів та поколінні культури, що стає передумовами утруднень у соціальному розподілі статусів (впливовості) і ролей і, як наслідок, умовою соціокультурного балансування у взаємодіях – механізму зміни домінуючих у суспільстві соціокультурних стилів. У сьогоденні соціокультурне балансування поколінних акторів активізується (не)конгруентністю контекстам поколінних текстів та контекстуальною необхідністю оновлення (збереження, руйнації) домінуючих соціокультурних стилів. Саме тому питання безпечного конструювання історичних сценаріїв суспільних змін полягає у площині поколінних взаємодій, як процесу символічного конструювання реальності шляхом взаємовпливів соціокультурних стилів поколінь-сучасників.

Мета статті: конкретизація основ конструювання історичних сценаріїв суспільних змін.

Результати теоретичного аналізу проблеми. Проведене опрацювання матеріалів емпіричного дослідження психологічних особливостей соціокультурної взаємодії поколінь дало підстави стверджувати, що виокремлені

(не)конгруентні текст / контекстуальні стильові позиції акторів не підтверджували існування поколінних розривів, конфліктів, але означували маніфестацію *волі* (настроїв, рухів щодо оновлення чи збереження соціокультурних стилів). При цьому одночасова дієвість різних *поколінних текстів*, з одного боку, давала можливість констатувати *збалансоване* функціонування суспільства, що дотримується умовного права програвання поколінних ролей, з другого, означувала підстави виникнення соціокультурного *дисбалансу* (змін форми життєдіяльності) у разі продовженого соціального домінування певного покоління.

Враховуючи, що не завжди соціокультурна взаємодія поколінь може бути платформою зміни домінуючих у суспільстві соціокультурних стилів, не всі соціально-історичні умови контексту стимулюють / зупиняють безпечно конструювання історичних сценаріїв суспільних змін. Включення механізму балансування соціокультурних стилів акторів вбачалося на основі *волевиявлення* і проявів *соціально-психологічних впливів* у взаємодіях. А саме: формування контекстуальних розривів соціокультурних стилів за відмінностями текстів сучасників (очікувань; стратегій вибудовування соціокультурних порядків, фізичних і ментальних потенціалів; можливостей; смислів; соціальних статусів, становища у суспільстві; соціокультурних капіталів / ресурсів; форм і видів зв'язків; параметрів єдності тощо). Тому, для конкретизації основ конструювання історичних сценаріїв суспільних змін було систематизовано принципи проявів *волі* і *взаємовпливів* поколінь – сучасників у соціокультурному балансуванні за сферами дії: *психологічною, соціальною, комунікативною*.

До групи *психологічної* сфери було віднесено принципи:

- *текстуального зв'язку поколінь* (покоління вибудовують тексти, конгруентні контексту становлення на основі культурно-історичної пам'яті поколінь минулого);

- *текстуальної взаємодії* (покоління за допомогою текстів, конгруентних контекстам становлення, у взаємодіях змінюють домінуючі у суспільстві СК стилі).

У групу *соціальних* увійшли принципи:

- *динаміки соціокультурних змін* (особливості текстів поколінь визначають перебіг баласування, але в разі текстуальної неконгруентності певних учасників взаємодій складаються підстави для зміни домінуючих у суспільстві соціокультурних стилів);

- *функціонування суспільства* (перебіг соціокультурного балансування опосередковується особливостями функціонування суспільств – (ін)еволюція суспільства змінює форми соціокультурних балансувань);

- *соціального статусу* (культурно опосередковані соціальні становища поколінь у суспільстві визначають їх соціальні можливості, при цьому зміна соціальних статусів – перерозподіл *впливів* (можливостей акторів) і *волі* (настроїв акторів) – сприяє зміні домінуючих у суспільстві соціокультурних стилів);

- *домінування соціокультурного стилю* (текст/контекстуальна конгруентність є підставою продовження домінування стилю, що утримує суспільство у певних соціокультурних вимірах).

Групу *комунікативної сфери* склали *принципи*:

- *засобів комунікації поколінь* (конгруентні соціокультурному стилю *засоби комунікації* виступають інструментом зміни домінуючих у суспільстві СК стилів);

- *форм відносин поколінь* (конгруентні соціокультурному стилю *форми відносин* сприяють зміні домінуючих у суспільстві соціокультурних стилів).

Виокремлені принципи *впливів і волі* у соціокультурному балансуванні засвідчили, що безпека у взаємодіях як умовний соціокультурний баланс є ознакою врівноваженості взаємодіючих акторів, а соціокультурне балансування – показником поколінного перерозподілу впливів, що відбувається внаслідок текст/контекстуальної (не)конгруентності акторів. При цьому оновлення текстів акторів свідчить про історичні зміни соціальних структур і культур соціуму – вибудовування контекстуально актуальних соціокультурних стилів (форм життєдіяльності).

Необхідно зазначити, що механізм балансування соціокультурних стилів має варіативні форми розгортання. По-перше – *актуалізації*:

- усвідомленого / неусвідомленого протиставлення текстів акторів у взаємодіях;

- здійснення у публічному полі демонстрації соціокультурних відмінностей текстуальних соціальних практик;

- перерозподілу поколінних впливів у суспільстві відповідно до вікових і соціокультурних особливостей;

- існування у покоління Молодих потреби реалізації потенціалів і можливостей – поколінних впливів;

- презентації Молодими текстів (контекстуально конгруентних), що не відповідають стилістиці домінуючих соціокультурних вимірів.

По-друге – форми, що має подвійну функцію – *утримання / руйнування*:

- вмотивованості до розгортання соціокультурних стилів одних і мотиваційної слабкості інших акторів балансування;

- контексту реальності, у якому «фіксація» чи «руйнування» соціокультурних стилів конкретного покоління стає оптимальною;

- стабільного / нестабільного становища у суспільстві, статусу поколінь, конгруентних контексту і віковим можливостям.

Третя форма розгортання механізму балансування – *запобігання* виникненню нових соціокультурних хвиль – набуває дієвості у випадку, коли *воля і впливовість* акторів спрямовані на розгортання соціокультурного оновлення форм життєдіяльності поколінь, але існують перепони змінам соціальної реальності:

- державні стратегії щодо збереження соціокультурних традицій та утримання Молоді у культурних стилях старших поколінь;

- запобігання нормативно-правовими механізмами культурним розривам у міжпоколінному просторі;

- традиційний розподіл соціальних ролей і статусів, що не відповідає запитам часу чи технологізації простору, але залишається у межах вікових градацій (субординацій), прийнятих соціумом старших поколінь;

- утримання поколінних впливів (у текстуальних проявах) у рамках традицій часів, що минають, здійснює «щеплення» проти можливих балансувань стилів і кардинальних соціокультурних змін. Тобто утримують розгортання соціокультурних оновлень системні нормування соціокультурних рухів і стабілізація стилів на державному рівні.

Конструювання форм *балансування стилів* було означено таким, що здійснюється на підставі того, що соціокультурне балансування стилів поколінь є природними процесами соціально-психологічного простору, а тексти і контексти як причини і умови взаємодій лише виступають каталізаторами запуску / стабілізації / руйнування історично необхідних соціокультурних змін, умовно «підготовлених» науково-технічним прогресом і природною трансформацією суспільної свідомості. І хоча безпечне балансування соціокультурних стилів сучасників може мати різне трактування, при детальному аналізі основними фокусами уваги, наріжними щодо розгортання історичних перспектив, залишаються вибудовані тексти поколінь, конгруентні певним історичним контекстам. В них варіативність соціокультурних стилів акторів набуває розкриття у взаємодіях – поступово, крок за кроком, фаза за фазою.

Враховуючи вищезазначене, були сформульовані *етапи* соціокультурного балансування у взаємодіях поколінь. А саме:

- формування умов для контекстуального соціокультурного зсуву на суспільному рівні;

- розкачування соціокультурних позицій стабільних діючих поколінних інституцій;

- конструювання дієвих засобів вирішення соціальних утруднень;

- презентація молодим поколінням впливів для конструювання сценаріїв суспільних змін – текстів, конгруентних історичному контексту;

- перерозподіл між сучасниками соціальних ролей і зміна векторів соціокультурного розвитку соціуму;

- досягнення тимчасового умовного соціокультурного балансу, мінливого і нестійкого.

Стосовно латентної контекстуальної неконгруентності текстів слід додати, що тексти Молодого покоління можуть виступати важелем руйнування традиційних і конструювання актуальних часу соціокультурних стилів простору. При цьому інструменти і засоби соціального впливу текстів минулих часів у соціальному використанні поступово обмежуються. Це свідчить про те, що (тимчасово умовний) баланс соціокультурних стилів не має довготривалої дії, але з кожним новим поворотом історичних змін умовно стає трансформується – змінюються поколінні тексти: Молоді стають Зрілими, і нові

соціокультурні хвилі знову й знову повторюють в епохальному континуумі періоди «дисбаланс-баланс» як історичні адаптаційні рухи «оновлення фігуративних форм і збалансування взаємодій».

Висновки. Підсумовуючи соціально-психологічний аналіз перебігу соціокультурного балансування у взаємодіях поколінь, на нашу думку, відправними аргументами соціокультурного балансування є підстави зазначити:

- розриви соціокультурних стилів,
- невідповідності очікувань сучасників,
- відмінності у баченні доцільних у суспільстві соціокультурних порядків;
- потенціали і можливості (і фізичні також), які використовують покоління;
- смисли, інтенції, досвід, утворені упродовж процесів пристосовування, адаптації до дійсності;
- незадоволеність соціальними статусами і становищем у суспільстві;
- відмінність у соціокультурних ресурсах, адаптивних можливостях (стосовно поколінного віку) до соціально-історичних пертурбацій;
- руйнування тимчасово стабільних комунікативних каналів зв'язку, дієвих внутрішньопоколінно, але таких, що втрачають вплив у міжпоколінній взаємодії;
- сприймання / несприймання акторами опонентів у їх проявах поколінної єдності (публічних, соціально-психологічних, ментальних параметрів).

Саме тому конструювання історичних сценаріїв суспільних змін реалізується у змінах форм життєдіяльності сучасників і, відповідно, змінах соціальної реальності. При цьому латентна *неконгруентність* акторів, *воля* (як текстуальна готовність щодо самореалізації в історичних ситуаціях) і *впливи* (комплекс текстуальних проявів) активізують умовно безпечні еволюційні (чи революційні) *хвилі* стильового оновлення соціокультурного вектору суспільства. Адже соціокультурне балансування поколінь не визначається перепоною для взаємодій, культурних комунікацій, не сприяє культурним «розривам» поколінь, але означає необхідність перебудови реальності і подальших соціокультурних рухів.

Список літератури:

1. Довгань Н. О. Конфліктна взаємодія поколінь: соціокультурне балансування. *Психологічні науки: проблеми і здобутки* : зб. наук. праць. 2019. Вип. 1-2 (13-14). URL: https://kynu.edu.ua/upload/pdf_files/zbirnyk_zmist_3.pdf.

2. Довгань Н. О. Соціокультурна взаємодія поколінь як соціально-психологічна проблема. *Дослідження різних напрямків розвитку психології та педагогіки* : зб. наук. праць учасників міжн. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 16-17 червня 2017 р.). Одеса : ГО «Південна фундація педагогіки», 2017. С. 46–51.

3. Лотман Ю. М. Семиотика культуры и понятие текста. Избранные статьи. Таллинн, 1992. Т. 1. С. 129–132. URL: <http://www.philology.ru/literature1/lotman-92b.htm>.

4. Штомпка П. Социология социальных изменений. / Пер. с англ, под ред. В. А. Ядова. Москва : Аспект Пресс, 1996. 416 с.